

JUNIOR SECONDARY CERTIFICATE

KHOEKHOEGOWAB FIRST LANGUAGE

1103/1

PAPER 1 Reading and Directed Writing

2 hours

Marks 60

2018

Additional Material: Answer Book

INSTRUCTIONS AND INFORMATION TO CANDIDATES

- Write your answers in the Answer Book provided.
- Write your Candidate Number and Name in the spaces on the Answer Book.
- Write in dark blue or black pen.
- Do not use correction fluid.
- Answer **all** questions.
- Pay attention to spelling, punctuation and sentence structure.
- The number of marks is given in brackets [] at the end of each question or part question.

!ÂIXOA-AON Î HÂ DAO||GAUDI TSÎ †ANS

- Sa !ereamde lguri hâse mâsa !Eream†khanib ai xoa re.
- Sa ||Khâllkhâsenaozi !Gôas tsî ||Ons tsîna mâ sîsenni mâ†gâhe rab hoab ai xoamâi re.
- †Hoa tamas ka io †nû xoalammî lkha xoa re.
- Tâ dî-unu-ūxû-e sîsenû re.
- **Hoa** dîde !eream re.
- †Âisa xoasaon, xoamû†gais tsî †âibasengu di lamlarelgaub ai †nûi re.
- !Gôab ge lams mâ dîs dis tamas ka io dîs di !âb khaolgâ ||khamkha [] !nâ a mâsa.

This document consists of **6** printed pages.

Republic of Namibia

MINISTRY OF EDUCATION, ARTS AND CULTURE

‡GURO !ÂB

Sao ra !âsa †ōrisase khomai, † llnās khao!gâ dide !âs !oa !eream re.

!Asa xoamûsa Abetseb !nâ

IGamloadisi tsî llkhaisallî kurib ge Detroits di llantgâsabeb, Jerrold Floyd ti lon hâb, hoa khoen xa Ome Jerrold ti gere oe-amheba lasa xoamûsa Hurigowab di abetseb tawa laros †âisa ge hō.

Floyd ge gowałans tsî mîłans !nâ llkhâllkhâtuisen hâ khoeba. llîb ge ra mûtan Hurigowab 26 xoamûdi Iguide larulî gaxuse ūhâ !khaisa. Hoaragaseb ge ra †âi llaexa i gosa Igui lasa xoamûsa abetseb tawa laros laroma ti. Nê soab aib ge lnî hâ abetseb lôgu diba ra kô!kharu!nâ tsî xoamûdi abetseb Ikha Igowelnô. llNâpab ge llîba go Igâiba lôba ra mû hîa !huburusase a xoasa “e” (“ə”) khami ra mûsen xoamûs Ikha ra xoaheba. Nê lôb ge gaxusets ga “â” ti †khîtñarihets ka ots ka mî khami ra lô. llkhâtib ge nê lôba “tswa” ti ra lon†gaihe. llNâtimîs aib ge ra mîllgui nê xoamûsab abetseb tawa nî larosa.

Jerroldi ge Igâi laromas Ikha lasa xoamûsa abetseb tawa gere laro †gao. llîb gere †goms ge Hurigowab ga lasa xoamûsa a hō on khoena lasa mîna a †nuwi llkhâ ti. llîb gere †goms ge, khoen ga lasa mina kara kuru llkhâ on Igâise nî llnâuñharugu ti. Khoen ga Igâise kara llnâuñharugu llkhâ, on Igâise nî hôgu †khâ ti. llKhâtib gere †âis ge, khoen llkhoaba nî lamasa lasa mînan kara kuru soab ai.

†Gui xûn ge hâ Hurigowab !nâ mina ūhâbahe tamana. Tare laromas llnâi “tswasa” (“ə”) a sîsenûhe lloa lasa mîna †nuwis laroma? Jerroldi ge †an ib a khoen hoana ge mîba tsoatsoa llîb tswas xa a †an !khaisa. llîb ge horesana ge †gan ïn nê xoamûs Ikha mîna †nuwis Ikha huihe ti. Khoen ge tswasa nî sîsenü “â” lôba mîn !nâ. llîb lhôsan ge nê †âis âba gere †khâ!nâ tsî ū!oa.

Jerroldi ge hotels !nâ Detroits ai ge llan hâ i. Mâ llæb hoa xâub !nâb gere Igûb ain ge †ansabena lasa mîn tswas Ikhan ge †nuwin xa gere mîba bi. Gui khoe-i xab ge “marisôlôrò” ti hâ mîsa ge mâhe tswa xoamûsa ūhâsa. llNâ mîs ge †guro mîs nê xoamûs Ikha lamlaresas ase ge †ansa. Nê mîs di llgui!âs ge †âu hâ kô mari-e ūhâ tama is ti ra †âibasen. †âibasenni !nâs ge nêti a sîsenûhe llkhâ; “Matare tsî lloa ta ge a, ti “marisôlôrò”. Jerroldi ge nê mîsa tsékorobe hållareb !nâ ge sîsenü tsoatsoa, naun tsîn nî llnâu tsî sîsenü tsoatsoa ga.

Nê xoamûs di harase †anhe tsî †apałoas laromab ge Jerrolda Universitaiti tawa †gui llkhâllkhâsenaon †namipeb ai lâ†ui†gawab hîa “Tswas xa llnâu its hâ?” ti a xoa-aisab Ikha gere mama. †Hîna khoen ge Igûlgû tsî gere †antui †gao tsîb ge llîba lguixase gere llgui!â llîb †âibasensa. Inaib lhôsana xu hō hâ mîn onab ge llîn Ikha gere Igoragu tsî gere llgoatui nî “tswalob”mîde †nuwisa.

INî khoen ge nê lasa xoamûsa hoaragase llkhorexase gere ū!oa xawen ge !nîna tswasa ū!oasa gere †hara llîs !oatui-en mûłgâba tama xui-ao. Khoen ga Jerrolda kara dî mî soas ais tswasa abetseb !nâ nî mîsa, ob ge gere !eream “Ais lkhâb ai” ti. !Aromasab gere dîhe ob ge gere !eream, “llNâs a llîs †hunuma soa amaga” ti.

llKhâ llæb aib ge Ome Jerrolda !nubu llgaetôarode gere xoa. †Gui !nubu llgaetôadi ge tswas Ikha kurusa lasa mîde ge lkhôłgâ hâ i. Jerroldi ge nê !nubu llgaetôade aitsama llgâi!nâ tsî gere mâtui. llKhâtib ge †khani llgâis llgâude gere !hoallnâ dana îdi llîb xoa hâ llgaetôas tswas Ikha †nuwisa mîde ūhâsa llgâi tsî mâtuiiba bi. llîb †âilgaub ge, †antansa kai †khani mâtuiłgâudi xas ga tswas mîde ūhâ llgaetôasa kara mâtuihe, os nê xoamûsa Hurigowab abetseb !nâ supuse nî larohesa.

#An!gâsa !nan-i hîa Hurigowab mâ xoamûde nî ūhâ tamas ka io ūhâ tidesa ra mîlgui-i a lkhai xui-aob, ge llîba gere #gom, #khanisa nē mîdi lkha mâtuis ge #thanuse nē xoamûsa abetseb !nâ ūloasa nî supusupu.

Igui tsê i ge #hôare-ao-e Jerroldi di #hôas, tswasab ge hōtui tsî mâtib ge mîde nē xoamûs lkha a #nuwi tsoatsoa Igaus xa xoa tsî #hôatkhanib !nâ ge mâtui. !Nubuse nês khaolgâb ge Ome Jerrolda Universitaitsa xu llkhau#uide ge hō tsoatsoa îb si gowa#ansa ra llkhâllkhâsen llkhâllkhâsenaona tswas xa hâ gowallide mây-ai!âba. Jerroldi ge kaise ge #khî.

Hoaraga profesorn ge tswasa Hurigowab abetseb !nâ larohes lkha lhûlgui tama hâ i, "Hâ-a, Inai da #âusa xoamûna abetseb !aroma ū" ti ra mîse, xawen ge kaise ge #hînaxase Jerroldi hōtuis tswas dis xa gere lgâ. Jerroldi di dâb ge gere omkhâisen lgâ-aon llîb mây-ai!âdi din ra larosen khami. INâ llkhâllkhâsenaon tsîn ge Iguixase llîn aitsama #nuwi hâ tswa-mîde llîb lkha gere Igoragu.

Jerroldi ge 2013llî kuriba xu tswasa ūloahesa gere llgû tsâ. IGuis khami T #khanimâ#lgâu-i llîb #khanisa mâtuisa !arulî !khôlgâ tama xawes ge nê xoamûsa sîsenusa Detroits !nâ os ra khora#uisen o ra #khora#uisen. Detroits di hoaraga lkharib !nâb ge Jerrolda mâtua hâ #ansabeb tswa-mîdi dib ase ra #anlgâhe. !Arulîb ge llîb llkhoreb tswas ga Igui tsê Hurigowab !nâ a ūloahes dib llgoea-ai tama xawe ūib âb lkha ra aigû. llîb llhawodi di Iguis ge Igui tsê llî-aitsama xoa hâ llgae#hôasa mâtuisa. llKhâtib ge khoena ra #gao#gao!nâ lasa mîna tswasan ga !khôtgâ tama kara i xawe #nuwisa. llîb di llgâbas, !kharagagu khoen llaeugu #nâu#harugusa supusupus ge !arulî hoa llhowodi llîb dide ra llgoetam.

(Readers Digest 2013)

#Guro llGu#ams

Mâ dîs hoasa xu #hanu !ereamsa llhûi, llîs a sao-ûsa xoamûs Iguisa xoamâi, aillgause A, B, C tsî D ti hâdi Iguisa !ereams ase.

- 1 IGamloadisi tsî llkhaisallî kurib ge Detroits di llan#gâsabebe ...
 - A Hurigowab di abetseba ge #antui.
 - B IAsa xoamûsa Hurigowab di abetseb tawa gere laro #gao.
 - C IAsa mîsa ge #nuwi.
 - D llNâu#haruguba ge lgâlgâi. [1]
- 2 #Gui xamarin tsî lnâ hâ ûitsama xün di larosens ge ...
 - A #gui !au!ûi!gâs di mâyisan xa ge !aromahe.
 - B #gui !au!ûi!gâs di mâyisan xa llgui-aisase sîsens xa ge !aromahe.
 - C #gui mâyisan xa llgui-aisase sîsens xa ge !aromahe.
 - D !au!ûi!gâs di mâyisan xa llgui-aisase sîsens xa ge !aromahe. [1]
- 3 San di !au-aonan ge !âu!ûi!gâs di mâyisanage hôbê ...
 - A xamarinan tâ llhâigôagu tamas ka io somgu lkha nî !au sa.
 - B xamarinan tâ llhâigôagu lkha nî !au sa.
 - C xamarinan tâ !ausa.
 - D xamarinan nî !ausa. [1]

- 4 Etosha †gāb di kuruhesa tare-i xa ge !aromahe San ta llgaesa !oa?
- A Taras llgamrogu xa.
 B Taras ge laokhoen xa llō†oaxūhe.
 C Taras gere ā.
 D Taras ge laokhoen ge llō†oa o tsûa†gaob xa kaise ge ā. [1]
- 5 !Kharaga!nâgu !narisarima-aon ge Etosha !Aub !Hanaba ra sari.
- A IGam!nâgu !narisarima-aon.
 B !Nona!nâgu !narisarima-aon.
 C †Gui!nâgu !narisarima-aon.
 D !Nona !narisarima-aon. [1]
- 6 llGamabena ra !khō tsî loroloro?
- A lApalnûben
 B Anin
 C !Habu†ûsen
 D Turureb [1]

[6]

IGamllî llGuítams

- 7 Sao ra !ereumde **ama** tamas ka io **ama tama** ti Igui !ereum re.
- (a) Duits!hüb †hanumâisab Friedrich von Lindequist ge 90 000 ¼km di IGuru!hanab di †nuwihera 1907 llî kuri ge mîmâ. [1]
 (b) llGâu†namib Etosha !Aub !Hanab dib xan ge xamarina †oahō tama. [1]
 (c) †Naumâi-aon tsî llgam!goadi sari-aon ge Igaisa †ansa ūhâ. [1]
 (d) !Narima-aon ge !aru!nâ khoena. [1]
 (e) Tsē!gâllaen ge khoena audon !nâ llgam ka lôna ra !gâse xamarin tsî anin !nôsa soagu ai som†nû hâ hâ a !narimâ llkhâ. [1]
 (f) Sari-aon ge Etosha !Au !Hanab ai Igaisa sîsen†uiba ūhâ. [1]

[6]

!Nonallî llGuítams

- 8 Tare-i lkha tsî mâ Igauib aib xamma lamib xa a tsamahe llkhâ? [2]
- 9 Mâ !kharagagu !narisarima-aona Etosha !Aub !Hanaba ra sari tsî mâ lō-aisa tanisenlgaubas mâ !nans hoasa ūhâ? Mâ !nans hoas !aroma Igui-i Igui-e xoa re. [4]
- 10 Xamarin, hain tsî Igurun tsîna da tare-i !aroma !au!ûi!gâs !nâ-û ra !ûilgara? [2]

[8]

[20]

IGAM||Î ÂB

Sao ra khomailâsa †orisase khomai † !nâka mâ dîde !eream re.

Aibe ||nam!

Okaukuejosa da ra Igū hâa da ge !nîkhamikō ||gûn daob xôlkâa ra !gûna ge mû. Dadab ge “||Gûn” ti mî tsî ||naetib hâse ||în xa ra ||gui!âtsoatsoa. Tita tsîn ge Inai tsâse loadisi ||gûna mû hâ xawe ||nâi.

Audosab ge ra !gae!gae îb tâ !huri kai ni. ||în di ||gamxa khami † mûdi lkhan ge ra !hara da. ||Nâtîmîs ais ge mama “Xammi!” ti ra !au. Disi †aide ||gûna xus ge kai, tsaraxalkâa xamsa !nâb ai ||goese, †ause ||gûna ra lkuri.

Xams ge ||nâtîmîs ai khâi tsî ||gûna ra †ham!gâ. Dadab ge ||nâ soab ai !huri tsî kaise !haese briksha lgaisase ge dâ!gâ. Mamas ge ais ||ga ge aohe tsîs ge ||îs di !khô||nâ-ûdasa ge !ae. Ti lgôaro !norasasib di !hâub ge ge !gâu tsî ta dabab !noros ai sî ge †gâusen. ||îb ge ||nâs lkha audos di !narilnûs ai ge sî †gâusen, tsîs ge audosa ge !au!auhe!

||Nâs lkhas ||gûn di lhaesa ge !ai!âsen. Hoa lkâgu ai ||gûb lguib! Uri ka †gaellguin ge ra. ||Gu ||gû-i audos †guib †am!nâba u ra uri!napu. Xams ge ||aupe audos di daos ai ra ||nûsen ||gâse ra hâ !khuru. Mû!ans ge ra †oa!nâs go !khaisa tsî ra sî ||garamâ. Amlnêñ ge ||nâ soab ai Inai lgui kaidisi metergu !nûsiba ge ||haibê hâ i.

Xams ge mâ tsî lgaisase kô da, tsî ge ama uixa hâse ra dâbê. Nêñ hoan !nâ ta ge ra â tsîb ge dabab tsîna ra gowa. O ta ge ra nêsi †âi tâ huga ||nâti lgaisase ||nâtîmîs ai brik, ||khâti tâ ais lkha audosa !au!au tsî tâ ||au loro†ganlgauba ûhâ lgôaron stulde sa ôana ||lamaba.

Timî i ge !aub di !hanagu!nâ mâ ||aeb hoaba xûna a † ||khâ. Kurigats ||nâs khao!gâ nî †âi-oalî !nae!khaidi ge ra †. Xammi ra xamari-e !khô lgaub, ||aixa hâ †khoab ra mâ tsî !hûba tsan lgaub satsab nî !khoetnôa ga, nê !khaidets ge !khô||nâ tsî nêsi †nû tsî kô ||khâ lgaub. Tamas ka io ge ||nâs kôse !haese † tsîts !khô||nâs di !ësa ge ûhô tama i. ||Nân hoan ge !narisarimas di !â!

||Gam!goas tawats ge ra sî !oes !nâ †nû, !nôb lguib ||goe. Xamarin lkhi tama hâ. Oa tsîts ra sî ||goe, hîats ge khoen ra ||gam lgauba ra ||nâu. “Eto ||nâ lgaeb go ||nâ xamma ||nâ!am lgausa. ||Nâkha lkha go !khâ ||ga!”

Î tis tsîna da ge lnî soagu ai ra †oa!nâ.

(Flamingo, September 2007)

#Guro ||Guítams

- 11** Xoa!gā!gā re !nae!khais hîa ge xamsa amlnē-e hō-amsa xu a ||khae-e? [6]
- 12** !Narisarimasa mâ ≠âi-oade khoe-i !nâ ra hā kai? [4]
- 13** Sa ≠hunuma mîdi !nâ mî re tare-i !aromas xamsa lgaisase kō nî tsî uixa hâse a dâbē !khaisa? [2]
- 14** Nē ra sao ≠âibasenna khomai tsî sa ≠hunuma mîdi !nâ xoa re tari-i ra mâ lgaub !nâ gowas tsî tari-i lkha i ra gowas tsîna.
- “O ta ge ra nêsi ≠âi tâ huga ||nâti lgaisase ||nâtimîs ai brik, ||khâti tâ ais lkha audosa !lau!au tsî tâ ||lau loro≠ganlgauba ühâ lgôaron stulde sa ôana ||lamaba.” [4]
- 15** ≠âibasenna tsubu≠ui re nê khoe-i dadab ge !nâs hoasa ||gûn xa gere !hoa xawe gere !gâ !khaisa. [2]
- 16** Sa ≠âilgauba !oa xoa≠amsa !gâ!gâ re. [2]

[20]

|Gamlî ||Guítams

- 17** Okaukuejos di saris xa sa ||naora sî≠khanisa xoaba tsî ||gae re ||nâpa ge īn xa. !Âs !nâ hâ tsî sa ≠hunuma ≠ans tsîna sîsenū re.

Sa sî≠khanis ge **150 – 200** mîde nî !khō≠gâ.

[20]